

Vojaška politika za 21. stoletje

Kanadsko varnost bodo na začetku tisočletja ogrožale situacijske grožnje, ki jih ustvarjajo razmere v globalni vasi. Te razmere so že dobro uveljavljene: erozija prsti, uničevanje gozdov, dezertifikacija, izčrpavanje sveže vode, prenaseljenost, revščina, bolezni, lakota, dolgovi in neugodni pogoji menjave, če omenimo nekatere. Vojaške rešitve težav ne rešujejo, temveč nasprotno zapravljajo sredstva, potrebna za izboljšanje razmer.

Po drugi strani pa se z globalnimi situacijskimi grožnjami vseeno ne moremo soočiti brez vojaške varnosti. Rezultata ne moremo več doseči z oboroževanjem proti drugim državam, temveč zgolj v kooperaciji z njimi. Klasične vloge nacionalnih oboroženih sil se iz obrambe pred vojaškim napadom spreminjajo v službo multinacionalnim silam Združenih narodov s ciljem izboljšati humanitarne in politične razmere, ki so posledica zloma civilnega reda zaradi vojne, ekonomskih neuspehov ali revolucije in političnega kolapsa. Ta trend je že očiten.

Rivalski nacionalizmi v multinacionalnih državah, ki so razdrli Jugoslavijo in se pojavili v nekdanjih sovjetskih republikah, bodo verjetno producirali državljanske vojne in gibanja za neodvisnost, dokler bodo obstajali. S tem, ko države izgubljajo suvereno kontrolo nad svojimi zadevami v korist ekonomskih in finančnih globalnih sil, bodo vedno manj sposobne zavarovati kulture svojih narodov. Lojalnost državi se bo tako zmanjšala med tistimi, ki jim grozijo spremembe, nad katerimi nimajo nobene kontrole. Sveta, v katerem bodo živeli naši otroci, po vsej verjetnosti ne bo

zaznamoval mir ter stabilen in uspešen mednarodni red, marveč anarhija in nasilje. Njihov svet bi lahko bil svet večnega konflikta, Hobbesova borba za preživetje brez meja ali pribežališč, brez zmag in možnih političnih ali vojaških rešitev. Vojaško posredovanje bo prevzelo obliko zaščite in pomoči mednarodnim avtoritetam ter ne-vladnim organizacijam z namenom nahraniti lačne ter obnoviti politični in ekonomski red.

Materialni standardi industrializiranih zahodnih držav niso dostopni državljanom Latinske Amerike, Afrike, večjemu delu Azije in mikrodržavam svetovnih oceanov. Ti standardi niso dostopni niti vedno večjemu številu državljanov Zahoda, ljudem, ki so bili marginalizirani zaradi tehnoloških sprememb, izčrpanja virov, tržnih trendov in neuspeha, da se spoprimejo z novimi ekonomskimi razmerami v svetu. Globalizacija svetovne ekonomije bo koristna, vendar je malo verjetno, da bo blaginjo nepristransko razporedila ali prinesla višji življenjski standard večini svetovnega prebivalstva. Sedanje obdobje bi lahko bilo katastrofalno za družbe s tradicionalnimi in odrejanimi ekonomijami, ki jim primanjkuje ideologija in infrastruktura kapitalizma. Prav to nam zdaj kažejo države, ki so izpostavljene odlokom Mednarodnega monetarnega sklada in Svetovne banke.

Razvijajoča se globalna državljanska vojna je v eni svojih dimenzij vojna med tistimi, ki imajo preveč, in tistimi, ki imajo premalo – med tistimi, ki imajo blaginjo in moč, ki ju hočejo ohraniti in povečati, ter tistimi, ki so ujeti v revščino in nimajo česa izgubiti. Žrtve pa niso nemočne: urbano nasilje in teroristični bombni napadi so dokazali ranljivost tudi najmočnejših držav.

Nobena država si v tem zadolženem svetu ne more privoščiti ekstravagance vojaških sil, da bi zadovoljila oddaljene ali imaginarne grožnje. Hladna vojna je priskrbela verjetne grožnje, ki so opravičevale vojaško-industrijske ustanove. Le-te so si kmalu pridobile zaupanje v pripravljenost in interese varovale za ščitom dvoumnosti in polresnic. Zdaj, ko so grožnje izginile, ponujeno opravičilo ni več verjetno. Kanada si ne more več privoščiti priprav na imaginarne grožnje, kot so sovjetska oporišča na Arktiki, bombni napadi preko pola ali priprave na oddaljene hipotetične grožnje, izmišljene za potrebe vojaških in industrijskih ustanov, ki iščejo opravičila.

Nove naloge se pojavljajo in bodo še naprej izzivale iznajdljivost vojaškega in političnega vodstva. Prihodnost obljublja, da bo drugačna in bolj zahtevna kot preteklost. Bolj zahtevna zato, ker so nove naloge težje kot stare in poznane, poleg tega pa bo potreben tudi veliko višji standard politične in vojaške presoje kot v statičnih razmerah hladne vojne. Težke odločitve morajo pasti, ker kanadska vojaška politika ne sme biti suženj političnih, ekonomskih in vojaških interesov.

Kakšne bodo vojaške naloge v svetu prihodnosti in kakšne sile bodo potrebne za njihovo izvršitev?

Začnimo s tem, kako Kanada ne bo delovala. Kanada ne bo del Britanskega imperija kot leta 1914, ko je bila legalno zavezana imperialni obrambi, in ne bo hitela ob stran imperiju, ko ne bo več njegov del, kot leta 1939. Imperialna obramba ne obstaja več in ne bo več imperialnih vojn, ki bi vključevale Kanado. Kolaps ruskega imperija leta 1991 je zaznamoval konec velikih imperijev, ki so osvajali, kolonizirali in izkoriščali tako velik del sveta. Nobena velika moč jih ne more obnoviti. Brez imperialnega rivalstva, katerega najbolj svež primer je hladna vojna, pa ne more biti več svetovnih vojn.

Britanija, članica Evropske ekonomske skupnosti, ne bo več balansirajoča moč v Evropi, ki je zavezana preprečevanju dominacije Nemčije, Francije ali Rusije. Zaradi neizogibnega slabljenja Nata, Britanija ne bo imela več posebnega odnosa z ZDA, s pomočjo katerega je poskušala ohraniti ameriško obvezo do evropske obrambe in svoj vpliv na ameriško vojaško politiko, medtem ko se je distancirala od preostalih Evropejcev. Kanada in Združene države v Evropi ne bodo imele svojih garnizij ali drugih obvez, ki opravičujejo priprave na novo evropsko vojno.

Francija in Nemčija se kot demokratični članici Evropske skupnosti ne bosta več vojskovali kot v letih 1870, 1914 in 1939, tudi v primeru, da Maastrichtski sporazum ne bo ratificiran in bo Evropska skupnost stagnirala ali pa se obrnila v nasprotje. Kljub ponovnemu pojavu neonacizma v Nemčiji nikakor ni verjetno, da bi se ponovile razmere, ki so vodile k Hitlerjevemu vzponu. Potrebna pa je evropska pomoč rehabilitaciji Nemške demokratične republike, predvsem pri olajševanju tamkajšnjega ekonomskega in družbenega pritiska. Demokracijo najbolj ogrožajo frustrirana pričakovanja, ki izhajajo iz obljube, da bo osvoboditev od komunizma prinesla boljše življenjske razmere. Zahod je morda res zmagal v hladni vojni, vendar mora še premagati mir.

Združene države brez sovjetske grožnje ne bodo več imele nobenega opravičila za vojaško intervencijo proti širitvi sovjetskega vpliva ali za zagotavljanje varnosti in vojaške pomoči klientelnim državam, kot so Izrael, Južna Koreja ter Pakistan. Združene države bodo verjetno ostale najmočnejša svetovna vojaška sila, vendar njena moč ne bo kupila političnega in ekonomskega vpliva, primerne stroške njenega vzdrževanja, niti ne bo varovala lastnika pred posledicami anarhije v svetovnem ekonomskem in političnem redu. Zgodovinska naloga oboroženih sil – varovanje nacionalnega teritorija in tujih interesov – se bo, tam in drugod, zmanjšala do funkcij obalne straže proti teroristom, trgovcem z drogo in ilegalnim imigrantom, ki bežijo pred lakoto in pritiskom vojaških gospodarjev z oboroženimi milicami.

Japonska brez pritiska Združenih držav naj prevzame večje breme regionalne obrambe v Zahodnem Pacifiku; verjetno ne bo spremenila konstitucionalnih omejitev uporabe svojih oboroženih sil zunaj japonskega teritorija, razen morda v omejeni neborbeni podpori Združenim narodom. Celó če se Rusija in nekdanje sovjetske republike izognejo grozečemu kaosu, bodo vojaško verjetno ogrožale samo sebe in ne drugih. Kitajska in Indija bosta prezaposleni z nastanitvijo in prehranjevanjem svojih množic. Kdo si v tem blokiranem svetu sploh lahko privošči zadovoljevanje sanj o zmagi in kdo se bo počutil dovolj ogroženega, da bo še naprej žrtvoval skromne vire za neuporabno in nepotrebno vojaško moč? Dnevi množičnih vojaških rekrutacij in velikih flot so nedvomno končani.

Velika poplava orožja, ki je oboroževalo klientelne države med hladno vojno, pa še ni končana. Prodaja orožja je prinesla dobičke, ki so produkcijskim državam, predvsem petim stalnim članicam Varnostnega sveta, pomagali nadomestiti stroške nacionalne vojaške nabave. Čeprav se bo izvoz orožja zmanjšal, ker se nacionalne oborožene sile manjšajo in so se prenehale oboroževati, pa bodo M-16 in kalašnikovski še vedno smrtonosni v rokah zasebnih milic in oboroženih band, ki iščejo dobiček v propadu civilnega reda.

Ni še prepozno, da se zaustavi tekma kvalitativnega nuklearnega oboroževanja med petimi nuklearnimi velesilami, vendar si bodo še naprej razmeroma lahko celo majhne države privoščile nuklearno orožje in križarske rakete. Tehnologija letal, motorji jetov, avto-piloti in sistemi vodenja so na dosegu vseh, razen najrevnejših držav, in zanesljive obrambe pred njimi ni. Če bi bili izstrelki scud, ki so pristali v Tel Avivu, nuklearni, bi se zalivska vojna zagotovo spremenila v nuklearno vojno. Če nuklearno orožje ne bo odpravljeno pod mednarodnim nadzorom in verifikacijo, se bo naglo razširilo in po mnenju nekaterih spet postalo ultimativna garancija vojaške varnosti. Dokler pet deklariranih velesil in številne nedeklarirane nuklearne sile ohranjajo svoje arzenale in vztrajajo, da orožje zagotavlja njihovo varnost, ne moremo obtoževati tistih, ki jim sledijo.

Konec hladne vojne in problemi, ki jih je povzročil v klientelnih državah, so prebudili zadušene nacionalizme. Države se delijo na etnične enklave in minidržavice disidentskih manjšin z željo po nacionalni samoodločbi. Nobena multinacionalna država verjetno ne bo pobegnila centrifugalnim težnjam etničnega nacionalizma, dokler bo etnocentrizem živ. Centralistične vlade so vedno manj sposobne zadovoljiti regionalne in provincialne zahteve, zato bo moč vse bolj težila k razpršitvi v klan, pleme in druge tradicionalne avtoritete, ki se borijo zanjo.

Demokracija – ali vsaj želja po demokraciji, kakor koli jo razumemo – je izbruhnila domala povsod, in demokratične

države se ne vojskujejo med seboj. Možnost velike meddržavne vojne je tako majhna kot še nikoli. Vojne ne bo med stalnimi članicami Varnostnega sveta, članicami Nata, skupine sedmih ali državami OECD. Konferenca 52 članic o varnosti in sodelovanju v Evropi je bolj problematična glede balkanskih držav in nekaterih na novo neodvisnih nekdanjih sovjetskih republik. Vendar ima konflikt med njimi le malo možnosti, podžgati novo svetovno vojno, preprosto zato, ker niso dovolj pomembne, da bi v vojno potegnile tudi velesile. Angole, Mozambiki, Somalije, Srbije, Hrvaške, Salvadorji in Nikaragve tega sveta so s koncem hladne vojne izgubile začasno pomembnost in si pridobile svobodo, da poskušajo notranje prepire rešiti z lastnimi sredstvi, kar vključuje tudi uporabo orožja, priskrbljenega od hladnih bojevnikov.

Medtem ko demokracije niso nagnjene k medsebojnemu vojskovanju, pa demokratične vlade ne morejo žrtvovati volilcev za oddaljene in negotove koristi. V nasprotju s prvotnimi prebivalci Severne Amerike ne sprejemajo odločitev glede na posledice, ki bi jih imele za sedem prihodnjih generacij, temveč zgolj glede na kratkoročne učinke za volilno uspešnost vladajoče stranke. Postopno zmanjševanje števila zasebnih avtomobilov bi zmanjšalo porabo goriva in s tem tudi škodo v okolju in človeške žrtve, ki negativno presegajo celo žrtve vojne. Posledice pa bi bile nesprejemljive za vse gospodarske dejavnosti, ki so odvisne od avtomobilov. Podobno bi prepoved prodaje alkohola in tobaka zmanjšala negativne zdravstvene posledice in hkrati vlade prikrajšala za glavne vire davčnih dohodkov. Vsak množični poskus ponovne razdelitve bogastva bi naletel na oster upor bogatih, ki pa so tudi dovolj močni, da preprečijo, zmanjševanje njihovega privilegiranega dostopa do izobilja. V času propagande, komitejev politične akcije, političnih lobijev in množičnih medijev celo svobodne volitve niso zadovoljiv pogoj za demokracijo. Svobodne volitve same tako niso zadosten pogoj za mir in pravico.

Generalni sekretar Združenih narodov je v svojem poročilu Agenda za mir leta 1992 identificiral štiri funkcije, od katerih je odvisen mednarodni mir in varnost. V zaporedju so to: preventivna diplomacija, kreiranje, ohranjanje miru in postkonfliktno grajenje miru. Pomembno je poudariti, da se te funkcije pojavljajo v ustanovni listini Združenih narodov, t.j. med suverenimi državami članicami in ne znotraj njih. Humanitarna ali dobra uradna asistenca znotraj držav ali nekdanjih držav, kot so Somalija, bivša Jugoslavija, Nikaragva, Salvador, Kambodža in Namibija, bo bolj dovzetna za usmerjanje pozornosti kot za ohranjanje miru med državami, katerih nove instance so redke. Konflikt ima lastno hitrost, katere smer in pospeški so nepredvidljivi, zato posredovanje prinaša neslutena tveganja, stroške in nobenega zagotovila za uspeh prej kot v nekaj letih ali

celo desetletjih. Četudi bi konflikt lahko obvladovali s silo, ga ne moremo rešiti, dokler ne odpravimo njegovih družbenih, političnih in ekonomskih virov.

Kakšno nalogo naj bi v tem kontekstu opravljale kanadske oborožene sile? Opravljale naloge obalne straže, kot je nadzor in kontrola kanadskega ozemlja in pristopov do njega pred manjšim nadlegovanjem. Druga naloga je lahko pomoč civilnim silam pri grožnjah avtoriteti oblasti, kot v Oki in Quebecu leta 1991. Ostale naloge so lahko: pomoč civilni vladi v zagotavljanju varnosti, ko naloga presega zmogljivost civilne policije, pomoč pri katastrofah, humanitarna pomoč, iskanje, reševanje in priložnostne kontingenčne naloge, kot je gašenje požarov in čiščenje okolja. Večino teh povsem domačih nacionalnih nalog bi lahko opravile civilne agencije, če bi imele sredstva. Ker pa jih nimajo, bo naloge še naprej izvajal oddelek za nacionalno obrambo, ki sredstva ima. Po drugi strani ni opravičila za vzdrževanje vojaških sil pri opravljanju civilnih del, če ni vojaških nalog, ki jih morajo izvajati. Razpoložljivost oboroženih sil za te naloge je ultimativno odvisna od opravičila zunanjega vojaškega namena.

Poveljstvo zračne obrambe Severne Amerike je našlo novi cilj v prestrezanju letalskega transporta narkotikov, čeprav poleti ne potekajo po polarnih poteh, kjer lahko uporabijo Severni opozorilni sistem. Kljub temu, da se modernizacija Severnega opozorilnega sistema, operativnih baz v severni Kanadi ter komandne, kontrolne in komunikacijske infrastrukture obrambe zračnega prostora, bliža popolnosti, je le-ta odvečen brez kredibilne ruske grožnje z bombniki ali raketami, katere nadaljevanje in nadaljnji razvoj je zelo malo verjeten. To ne pomeni, da bodo Severni opozorilni sistem kmalu opustili, temveč da verjetno ne bo ponovno moderniziran. Problem se bo pojavil, ko bo obravnavana zamenjava CF-18.

Kanadske pomorske sile so še vedno strukturirane in opremljene za obrambo oskrbovalnih poti v Evropo pred podmornicami v načrtovani vojni. Tudi to je izgubilo pomen. Omejitev kanadskega patrolnega fregatnega programa – vključno s helikopterjem EH-101, nadomestkom za Morskega kralja – ne bi bila enostavna odločitev o opremi, temveč odločitev o odstranitvi površinskih pomorskih sil. Njihova prihodnja vloga nad kanadskimi vodami bo pomoč pri krepitvi sankcij Združenih narodov proti državam napadalkam in preprečevanje nepooblaščenega posredovanja v konfliktih.

Prihodnost kanadskih kopenskih sil je bila do razpada Jugoslavije videti pusta. Umik iz Evrope in grozeče majhno število bojnih enot, potrebnih za ohranjanje miru, je povzročilo, da so oborožene sile nameravali zmanjšati za okoli 5000 ljudi. Kopenske sile naj bi bile pri tem deležne največjih krčenj. Pehota je leta 1992 ponovno postala potrebna, zaradi novih obvez na

Hrvaškem, v Bosni in Somaliji, tako da je sedaj premalo številna za opravljanje obveznosti (okrog 4500). Odhod kanadskih enot s Cypa in iz Nemčije zadeve ne bo za stalno spremenil. Visoki stroški bodo močno ovirali kanadsko vojaško ljudsko silo, zato je povečanje kopenskih sil malo verjetno.

Pojav mirovništva je svoje potrebe povečal z nekaj sto lahko opremljenih opazovalcev, ki so operirali v permisivnem okolju, na tisoče bojnih sil, zmognih premagati oboroženo opozicijo. Mirovniških zahtev v tem trenutku ne moremo zadovoljiti brez bojne sile, organizacije in logistike Združenih držav, ki bo breme morala deliti s Kanado in drugimi državami. Domneva, da so popolno opremljene in izurjene bojne enote najboljši mirovniki in da naj bi svoj del prispevala tudi Kanada, je vprašljiva. Predvsem ne smemo dovoliti, da mirovništvo v Kanadi ali kjer koli drugje postane institucionalno opravičilo za povečevanje ali celo ohranjanje vojaškega zapravljanja na ravni hladne vojne.

Kvalitativni in kvantitativni pogoji mirovništva, izdelani v izkustvenem laboratoriju, nakazujejo možnost, da bo kolektivna varnost vsaj tako zahtevna kot kolektivna obramba. Vojaške zahteve do Kanade bi lahko primerjali z Natovimi zahtevami v zadnjih letih, kar kaže, da je nadaljnje substancialno zmanjševanje vojaškega zapravljanja povsem dvomljivo. Tako imenovana dividenda miru je priložnost za napredovanje razlogov kolektivne varnosti, ki s tem lahko zadrži dezintegracijo civilnega reda v svetu. Svetovne oborožene sile lahko najdejo skupni cilj v službi miru in varnosti, v sodelovanju pri zaščiti prihodnjih generacij pred šibo vojne. Priložnost je predobro, da bi jo izpustili iz rok.

Prevedla Gita Zadnikar